

TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİ EKSENİNDE COVID -19 VE KADIN YOKSULLUĞU ¹

COVID -19 AND WOMEN POVERTY IN THE AXIS OF GENDER INEQUALITY

Berna AK BİNGÜL ^{ID}* Rengin AK ^{ID}** Armağan Türk ^{ID}***

*Araştırma Makalesi / Geliş Tarihi: 01.03.2023
Kabul Tarihi: 28.06.2023*

Öz

Küresel bir salgın niteliği taşıyan Covid-19, yarattığı sağlık, ekonomik, sosyolojik ve psikolojik etkileriyle toplumsal olarak bu dönemde sosyal hayattan izole edilen ve yaşamda kalma mücadelesi içinde olan kadınları toplumsal cinsiyet eşİtsizliği temelinde derin bir yoksulluk ile karşı karşıya bırakmıştır. Salgın tüm dünyada yoksulluk sınırına yakın olan dezavantajlı konumdaki sosyal sınıfları ekonomik olarak zayıflatarak yoksullaşmalarına ve bu konuda yapılan çabaların ve özellikle cinsiyet eŐİtliĐi üzerinde gerileyici bir etkiye yol açmıştır. Pandemi sürecinde kısıtlamaların olduğu dönemde hane ilişkilerinde kadının üzerine düşen ev içi emek ve çocuk bakımı eğitimi, yaşlı bakımı ve her tür ev işleri gibi yükleri artmıştır. Dolayısıyla kadınlar, bir taraftan iş hayatından uzaklaşırken ekonomik olarak zayıflamış diğer taraftan da sağlık hizmetlerine erişim ve eğitimden uzaklaşmalarından dolayı derinleşen yoksulluk ile karşı karşıya kalmışlardır. Çalışmanın temel amacı, Covid-19 salgını nedeniyle kadınların iş-aile yaşam dengesizliğine dair yaşadıkları problemleri tespit etmektir. Kadın yoksulluğu olĐusu, toplumsal cinsiyet eşİtsizliği ekseninde gelir, eğitim, sağlık hizmetlerine erişim yoksunluğu ve cinsiyete dayalı şiddet deneyimleri çerçevesinde irdelenerek salgın nedeniyle derinleşen eşİtsizlik ile nasıl mücadele edileceği ile ilgili çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kadın Yoksulluğu, Covid-19, Cinsiyet EŞİtsizliği, Sağlık, EĞitim

JEL Sınıflaması: I39, J16, I18

Abstract

Being a global epidemic, Covid-19, with its health, economic, sociological, and psychological effects, has left women—who were socially isolated from social life in this period and struggling to survive—with deep poverty based on gender inequality. While the epidemic has economically weakened the disadvantaged social classes close to the poverty line, caused their impoverishment, and produced a regressive effect on the efforts made for gender equality. During the restrictions of the pandemic period, with the increase in household work, child care education, elderly care, and all kinds of household chores increased. Therefore, while women, moving away from business life, have been economically weakened and faced with deepened poverty due to their difficulties in access to health services and education. The primary purpose of the current study is to identify the problems experienced by women in work-family life imbalance due to the Covid-19 epidemic. The phenomenon of women’s poverty was examined within the framework of income, education, lack of access to health services, and gender-based violence experiences on the axis of gender inequality, and various solutions were offered on how to combat the inequality that deepened due to the epidemic.

Keywords: Women's Poverty, Covid-19, Gender Inequality, Health, Education

JEL Classification: I39, J16, I18

¹ **Bibliyografik Bilgi (APA):** FESA Dergisi, 2023; 8(2) ,422-430 / DOI: 10.29106/fesa.1258735

* Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü
berna.akbingul@klu.edu.tr, Kırklareli, Türkiye, ORCID: 0000-0002-2813-2780

** Prof. Dr. Kırklareli Üniversitesi, İ.İ.B.F, rengin.ak@klu.edu.tr, Kırklareli, Türkiye, ORCID: 0000-0003-0364-9975

*** Doç. Dr. Bandırma 17 Eylül Üniversitesi, İ.İ.B.F., aturk@bandirma.edu.tr, Bandırma, Türkiye, ORCID: 0000-0002-6646-9333

1. Giriş

2020 yılının Mart ayında Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından Pandemi olarak tanımlanan ve etkileri halen devam eden Covid-19 salgını, toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tüm riskleri bir araya getiren ve kazanılmış hakların kaybedilmesine neden olan bir insani gelişme krizidir. Bu süreçten etkilenen birçok kesim bulunmakta ve bunlara yönelik detaylı çalışmalar yapılması gerekmektedir. Kadınların toplumdaki rolleri göz önüne alındığında bu konuda yapılacak detaylı çalışmaların başında kadın çalışmalarının olması önem teşkil etmektedir. Literatürde son dönemde kadınlara yönelik çalışmaların artıyor olması da bunu doğrular niteliktedir.

Küresel etkileri nedeniyle sınırları aşarak toplumları ve her bir toplumu kendi iç unsurları ile etki alanına dâhil eden salgının; sağlık, finansal yeterlilik, güvenlik ve sosyal koruma açısından yarattığı olumsuzlukların yaşlılar, engelliler, gençler, kadınlar ve yoksullar tarafından yoğun şekilde hissedildiği öngörülmektedir. Covid-19'a karşı savunmasızlık, toplumda ve hane halklarında hâkim olan eşitsizliklere göre değişkenlik göstermektedir (Cuesta & Pico, 2020). Salgın öncesinde var olan toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler Covid-19 salgını ile derinleşerek toplumun savunmasız kesimini oluşturan kadınları olumsuz etkilemiş, bu konudaki çabaların da gerilemesine yol açmış ve yarattığı yoksulluk- yoksunluk farklı boyutları ile etkilerini her alanda kendini göstermiştir.

Covid-19'un yayılmasını kontrol etmek için uygulanan sosyal mesafe ve kısıtlama gibi önlemler finansal erişimde zorluk yaşayan ve savunmasız bir grubu oluşturan kadın ve çocukların geçim kaynaklarını kaybetmelerine ve salgının ekonomik etkilerini derinden hissetmelerine neden olmuştur. Salgın, başladığı tarihten itibaren küresel bir yayılım göstererek cinsiyet ve ırk ayrımı yapmadan herkesi etkilemiş ancak cinsiyet ve kırılabilirlik açısından bakıldığında ise kadınları istihdam ve gelir yaratma eşitsizlikleri yoluyla (Cuesta & Pico, 2020), finansal açıdan derinden etkilemiştir. Bunun ötesinde kadınlar toplumsal eşitsizlikler, sosyal normlar ve eşitsiz güç ilişkileri nedeniyle orantısız olarak ekonomik, sağlık ve sosyal risklerle karşı karşıya kalmışlardır.

Lal (2021), Hindistan için yaptığı çalışmada Covid-19 döneminin kadınlar üzerindeki etkilerini incelemiştir. Salgın, Hindistan'da kadınları işgücünden çekilmeye zorladığından, küresel düzeyde düşük olan işgücüne katılım oranı salgından dolayı olumsuz etkilenmiştir. Çalışmada, işsizlik ve enflasyon ortamında kamu kaynaklarının kadınların işgücüne katılma oranlarını arttıracak şekilde nasıl kullanılması gerektiğini vurgulamıştır. Douglas (2022), Birleşik Krallıkta Covid-19 salgının kadınlar üzerindeki etkisine yönelik yaptığı çalışmada istismar, travma, annelik ve yoksulluk kavramlarını araştırmıştır. Çalışmada beş yaşından küçük çocuğu olan annelerle görüşülmüş ve onların ekonomik olarak yetersiz olmalarının yarattığı sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak ekonomik yetersizliklere sahip kadınların istismara uğrama olasılığının yüksek olduğu ve buna bağlı travma olasılığı ortaya çıktığı belirtilmiştir.

Bu çalışmanın temel amacı, Covid-19 salgını nedeniyle kadınların iş-aile-yaşam dengesizliğine dair yaşadıkları problemleri tespit etmektir. Bu kapsamda, kadın yoksulluğu toplumsal cinsiyet eşitsizliği ekseninde gelir, eğitim, sağlık hizmetlerine erişim yoksunluğu ve cinsiyete dayalı şiddet deneyimleri çerçevesinde irdelenmiştir. Derinleşen eşitsizlik ile nasıl mücadele edileceği ile ilgili çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur.

2. Gelir Yaratma Eşitsizliği

Covid-19 süreci ve ardından gelen 2020 durgunluğu tüm dünyada beklenenden daha fazla yoksullaşmaya yol açmıştır. Salgın süreci neredeyse tüm eşitsizlikleri şiddetlendirmiştir. Dünya Bankası verilerine göre 2022 sonunda pandemi öncesi tahminlerin 75 milyon üzerinde kişi günde 1,90 dolardan daha az gelire geçinmeye çalışmaktadır. 2022 sonu itibarıyla toplam sayı yaklaşık 700 milyon kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu kişilerin yaklaşık 500 milyonu ise Sahra altı Afrika ülkelerinde yaşamaktadır (Joi,2022). Literatür çalışmaları kriz dönemlerinde uğranılan gelir kayıplarından kadınların daha fazla etkilendiğini göstermiştir.

Kadınların, ekonomik savunmasızlık ve kişisel mali durumlarının erkeklerinkinden daha zayıf olmasının yanı sıra işgücü piyasasındaki konumları da daha az güvenli ve tek ebeveyn olma olasılıkları da daha yüksek olmaktadır (Linde & Gonzales, 2020). Birçoğu kadın olan tek ebeveynlerin tek bir gelire bağlı olması, özellikle de kamu gelir desteğinin zayıf olduğu veya tepki vermenin yavaş olduğu durumlarda, iş kaybının da kritik olabileceği anlamına gelmektedir. 2008 mali krizinden elde edilen sonuçlar, birçok ülkede tek ebeveynli ailelerdeki çocukların ekonomik durgunluktan iki ebeveynli ailedeki çocuklara göre sadece gelir ve yoksulluk açısından değil, aynı zamanda finansal erişim açısından da çok daha fazla etkilendiğini göstermektedir (OECD, 2020b).

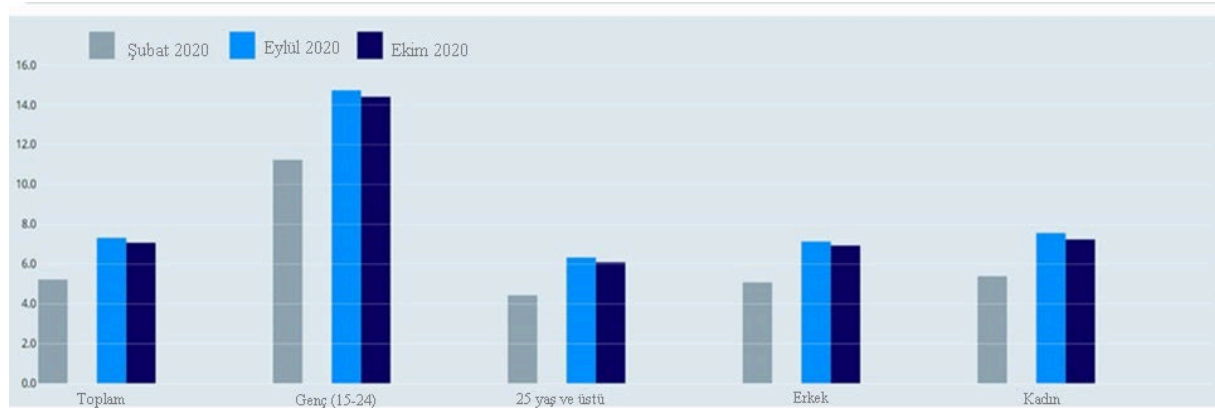
Ebola virüsü, salgın dönemindeki karantinaların kadınların ekonomik ve geçim faaliyetlerini önemli ölçüde azaltabileceğini, yoksulluk oranlarını arttırabileceğini ve gıda güvensizliğini şiddetlendirebileceğini göstermiştir. Geçmiş deneyimlerden, Covid-19'un yarattığı küresel durgunluğun kadınların gelirlerinde ve işgücüne katılımında uzun süreli bir düşüşe neden olabileceği tahmin edilmektedir (UN, 2020a). Salgının yarattığı bu durum, önümüzdeki yıllarda daha da büyük eşitsizliğe yol açan eşitsiz bir toparlanma riskine işaret etmektedir (ILO, 2021).

Araştırmalar salgın döneminde zorunlu olarak gerçekleşen kısıtlama ve kapanmaların insanları farklı düzeyde etkilediğini göstermektedir. Alon vd. (2020), Covid-19 salgınının, erkek istihdamını kadın istihdamından daha şiddetli etkileyen tipik bir ekonomik durgunluktan farklı olduğunu göstermiştir. Çünkü yüksek kadın istihdam payına sahip sektörler daha güçlü bir şekilde etkilenmişlerdir. Bu dönemlerdeki işten çıkarılmaların hizmet sektöründe yoğunlaşması özellikle bu sektörlerde çalışan kadınları olumsuz etkilemiştir. Perakende, ulaşım, yeme-içme, konaklama ve diğer hizmet sektörlerindeki sosyal mesafe ve kapanmalar gibi sağlık krizini hafifletmek ve kamu sağlığını korumak amacıyla alınan önlemler, özellikle düşük ücretli ve güvencesiz işlerde çalışanları olumsuz etkilemiştir. Kadınların zaten daha az bir gelir ve daha fazla güvencesiz işte çalışmaları ile kırılgan olan çalışma koşulları onları işgücü piyasasındaki aksamalara daha açık hale getirmiştir. Kadınlar krizden en çok etkilenen turizm, perakende ve kayıt dışı sektörlerde çalıştığından gelir kaybı ve iş kaybına karşı daha savunmasız bir durumda kalmışlardır. Covid-19 salgınından olumsuz etkilenen sektörlerde ağırlıklı olarak kadınların istihdam edildiği sektörlerdir. OECD lkelerinde ortalama olarak kadınlar perakende sektöründe %62, konaklama sektöründe %60, hava taşımacılığı sektöründe %53 ve yiyecek-içecek sektöründe ise %47 oranında istihdam edilmektedirler (OECD, 2020c).

Küresel olarak, salgın nedeniyle yaşanan kısıtlama ve kapanmalar nedeniyle 2020 yılında çalışma saatlerinde yaşanan düşüş hem istihdam kayıplarına hem de çalışanlar için çalışma saatlerinde bir azalmaya dönüşmüştür. Bu dönemde istihdam kayıpları kadınlar için, erkeklere göre daha yüksek olmuştur. Dünya genelinde 2020 yılındaki kadın istihdamının 2019 yılında göre 114 milyon azaldığı tahmin edilmektedir. Bu durum 2020 yılında benzeri görülmemiş küresel istihdam kayıplarının yaşandığını ifade etmektedir (ILO, 2021). Covid-19 kısıtlamaları, çok az birikimi olan ve hayatta kalmak için temel ihtiyaçları karşılamak için gündelik iş gücüne bağımlı olanlar için aşırı yoksulluk riskini de artırmıştır (Bargain & Aminjonov, 2021:7).

Mc Kinsey Global Institute “Covid-19 and Gender Equality: Countering The Regressive Effects” raporuna göre, cinsiyete göre ayrıştırılmış verilerin mevcut olduğu ABD ve Hindistan’daki işsizlik anketlerinden elde edilen verilere göre, Covid-19 nedeniyle kadın çalışanların iş kaybı oranlarının erkeklerin iş kaybından yaklaşık 1,8 kat daha yüksek olduğu ifade edilmiştir (Madgavkar vd., 2020:2).

şekil 1: Covid-19’un çalışanlar üzerindeki etkileri

Kaynak: OECD, 2020d.

şekil 1.’de OECD verilerine göre Covid-19 krizinin ağırlıklı olarak gençleri ve kadın çalışanları daha çok etkilediği görülmektedir. Genel olarak ekonomik kriz ve salgın dönemlerinde kadınlar, işsizlik ve yoksulluk açısından riskli bir grubu oluştırmaktadırlar.

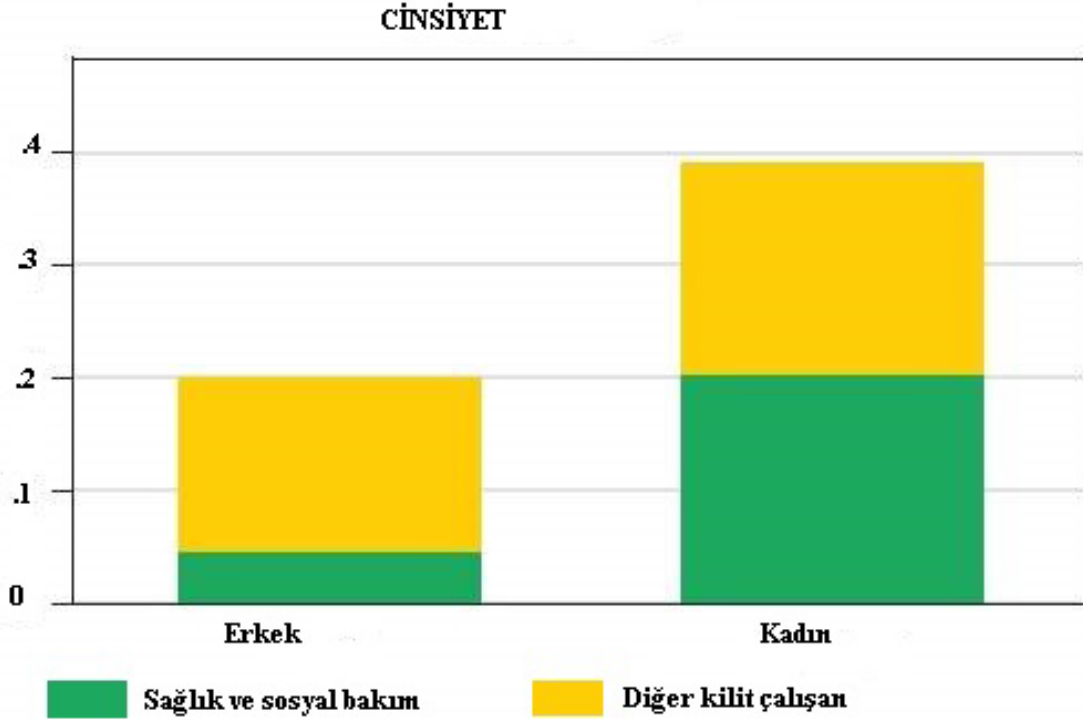
Hupkau & Petrongolo’nun (2020), Covid-19 krizinin ve ekonomik faaliyete ilişkin kısıtlamaların Birleşik Krallık’taki kadın ve erkeklerin çalışma olanakları üzerindeki etkilerini araştırdıkları çalışmada ise, erkek ve kadınların iş kaybı nedeniyle genel olarak eşit şekilde etkilendiklerine dair bulgular elde etmişlerdir. Çalışmada ayrıca, ocuk bakımı gereksiniminde babalarında birincil ocuk bakımı sağlayıcısı oldukları tespit edilmiştir. Cuesta & Pico (2020), Kolombiya üzerinde yapılan çalışmada basit bir mikro simülasyon kullanılarak, Covid-19’un cinsiyete dayalı istihdam eşitşsizliklerini, gelir yaratma eşitşsizliklerini ve nihayetinde yoksulluk açıklarını ne ölçüde şiddetlendireceği araştırılmıştır. Çalışmada, Covid-19’un yoksulluk oranını ürkütücü bir düzeye çıkardığı (3,0 ile 9,1 puan arasında artışlar), kısıtlamanın kapsamlı bir ekonomik etkiye sahip olduğu, kadın ve erkeklerin eşit şekilde etkilendiği sonucuna varılmıştır. Ancak pandemi döneminde cinsiyetlendirilmiş politikalar sadece işgücü arzı ve ücret farklarını değil, daha da ötesi kadınların refah düzeyleri açısından başka boyutlarda pandemiye daha fazla maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Furceri vd. (2021), Covid-19’un ekonomik etkilerinin ırk, yaş ve cinsiyet dahil olmak üzere nüfusun farklı kesimleri arasında değişebileceğine dair artan kanıtlar olduğu ve

hastalıklara daha yatkın olan ve sağlık hizmetlerine genellikle daha sınırlı erişime sahip olan düşük gelirli gruplarda pandeminin insan maliyetinin yüksek olduğunu göstermektedir.

İş kaybı, kadınlar üzerinde psikolojik etki yaratarak tasarruf ve tüketim eğilimlerini de değiştirmektedir. Dang & Viet (2021), çalışmalarında salgın nedeniyle kadınların erkeklere göre işlerini kaybetme olasılığının %24 ve işgücü gelirlerinin ise %50'den daha fazla düşmesinin kadınlarda kaygı yarattığı ve kadınların mevcut tüketimi azaltma ve tasarruflarını artırma eğilimi içinde oldukları ilgili bulgulara ulaşmışlardır.

Literatürdeki çalışmaların büyük kısmı krizlerin kadınlar üzerinde olumsuz etkiler yarattığı yönünde olsa da bazı çalışmalarda Covid-19 özelinde kadınların bazı avantajları olabileceğini de göstermiştir. Salgın döneminde çalışmalarını sürdürmek zorunda olan sektörlerde çalışan kadınların kilit işçi olma olasılığı erkeklere göre iki kat, sağlık ve sosyal bakım sektöründe çalışma olasılıkları ise dört kattan fazla olduğu hesaplanmıştır. Kadın işçilerin kilit sektörlerde, özellikle sağlık ve sosyal bakımda bu şekilde yoğunlaşması, bazı ailelerin bu dönemde erkeğin yerine kadının çalışmasına öncelik vermesine neden olmuştur (Blundell vd.,2020:302). şekil 2.'de görüldüğü üzere, salgın döneminde kısıtlama uygulanmayan sektörlerde istihdam edilen bireyler arasında kilit çalışanların payı gösterilmektedir. Kadınlar sağlık ve sosyal bakım hizmetleri ve diğer kilit çalışanlar içerisinde pandemi sürecinde önemli bir yer edinmişlerdir. Gelir elde etme açısından kadınların istihdamındaki artış önemli olsa da bu sektörlerde çalışmanın yüksek bulaşma riski içerdii de açıktır.

şekil: 2 Covid-19 Süreci ve Kilit alışanların payı

Kaynak: Blundell vd. 2020

3. Eğitim Yoksunluğu ve Eğitimden Uzaklaşma

Covid-19 salgını, 188 ülkede okulları kapatmaya zorlayarak 1,7 milyardan fazla çocuk, genç ve ailelerinin öğrenme sürecini büyük ölçüde kesintiye uğratmıştır. Salgın yavaşlarken, hükümetler eşi benzeri görülmemiş boyuttaki bir krizle başa çıkmak için yeni stratejiler geliştirmek zorunda kalmışlardır. Pek çok ülke okulların güvenli bir şekilde açılmasını planlarken bazı ülkeler ise okulların bir süre daha kapalı kalmasına karar vermişlerdir. Çalışma ekonomisinde, histerezis genellikle işsizliğin bir işçinin iş bulma yeteneği üzerindeki uzun vadeli etkisini ifade eder. Eğitimde, okulların kapanmasının öğrencilerin sonuçları üzerindeki uzun vadeli etkisine atıfta bulunulabilir. Kısa dönemde okulların belirli süre kapanmasının öğrenciler üzerindeki etkisi yanında bu kısa süreli kapanmanın uzun dönemde öğrencilerin eğitim tercihleri üzerindeki etkileri de önemlidir (OECD, 2020e:2).

Salgın, eğitimin öncelik olmadığı topluluklarda, özellikle de kız çocuklarının eğitimi üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Çoğu ergenlik çağındaki anneler, bazıları boşanmış ve hatta dul kalmış milyonlarca kız çocuğu okula gitmemiş/gidememektedir. Eğitime erişim ve eğitim kalitesinin kötü olduğu toplumlarda bu durum Covid - 19 ile daha da zorlaşmıştır. Salgın döneminden sonra yapılan çalışmalar ve istatistikler, zorunlu evlilikler ve genç yaştaki hamilelikler nedeniyle kızların okul terk sayısında ciddi bir artış gösterdiği yönündedir (Darso,2020). UNESCO yaptığı hesaplamada Asya ve Pasifikte 1,2 milyon kızın Covid-19 nedeniyle okulu bırakabileceğini öngörmektedir (Lee-Koo, 2021).

Covid-19'un yayılımını engellemek amacıyla uygulanan kısıtlama ve kapanmalar sonucunda okulların kapanması, kızların eğitim önündeki engelleri ve güvenlik açıklarını artırıcı etki yaratmıştır. Bu konuda yapılan çalışmalar, okulda kalmanın fiilen kız çocuklarını erken evlilik, istenmeyen hamilelik, aile içi şiddet ve HIV gibi cinsel ve üreme yolu enfeksiyonlarına karşı koruduğunu göstermektedir (Zulaika vd., 2022: s.2). Okullar çocuklara sadece eğitim alacakları bir alan sağlamakla kalmayıp aynı zamanda birçok çocuk için beslenme ihtiyaçlarını karşılayacakları, sağlık hizmetlerine erişebilecekleri, oyun oynayabilecekleri güvenli bir ortam olması açısından önemlidir. Pandemiden dolayı okulların kapanması eğitimden uzaklaşan kız çocukları üzerinde eğitimin yanı sıra sosyolojik ve psikolojik açıdan da uzun vadede olumsuz etkiler yaratacaktır.

Covid-19'un ekonomik ve toplumsal etkileri 47 milyon kadın ve kız çocuğunu aşırı yoksulluğa itecek etkiler göstermektedir (UN, 2021). Ekonomik güvensizlik uzun vadede kadınların ve kızların hayatları üzerinde olumsuz etkiler yaratacaktır. Covid-19'un eğitim ve istihdam üzerindeki olumsuz etkileri toplumsal cinsiyet eşitsizliğinde zor kazanılan kazanımları tersine çevirerek uzun süreli sonuçlar doğurmuştur. Bu konudaki öngörüler, Covid-19 krizinin sonuna kadar 11 milyon kızın daha okulu bırakabileceğini ve önceki krizlerden elde edilen sonuçlar, birçoğunun geri dönmeyeceğini göstermektedir. Genişleyen bir eğitim cinsiyet farkı, kadınlar için, genç yaşıta hamilelik ve çocuk evliliğinde bir artış dahil olmak üzere, ciddi sonuçlar doğuracağı öngörülmektedir. (UN, 2020b). Zulaika vd. (2022), British Medical Journal'da yayımlanan raporda, Kenya'da Covid-19 karantinası nedeniyle altı ay okula gitmeyen kızların Covid-19 öncesi öğrencilere göre hamile kalma olasılıklarının iki kat, okulu bırakma olasılıklarının üç kat daha fazla olduğu ve kızların cinsel olarak aktif olma olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Wahab (2022), Bangladeş'in Rajshahi Şehrinin gecekondü bölgesinde Covid-19 salgını sırasında genç evlilik, hamilelik ve lise terk arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında 6. sınıftan 10. sınıfa kadar 190 kız çocuğunun verileri incelenmiştir. Haziran 2020-Mayıs 2021 döneminde aile geçmişı, genç yaşıta evlilik, gebelik sayısı ve lise terk verileri anket yöntemi ve görüşme kullanılarak yapılan çalışmanın sonucunda, genç yaşıta evlilik ve hamilelik sayısının, gecekondü bölgesinde Covid-19 bağlamında 6. sınıftan 10. sınıfa kadar liseden ayrılma ile önemli ölçüde ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Pandemi sırasında uygulanan karantinalar nedeniyle, birçok Afrika ülkesinde genç yaştaki gebeliklerin arttığına dair veriler nedeniyle uluslararası yardım kuruluşları bu durumun endişeye neden olacağını ve erken gebeliklerin genç kızlar üzerindeki uzun vadeli sonuçlar ve eğitim-sağlık haklarında da gerileme olacağı konusunda uyarıda bulunmuşlardır. UNICEF'e göre, hamilelik ve doğum sırasındaki zorluklar, 15-19 yaş arası genç kadınlar arasında önde gelen ölüm nedenleri arasında yer almaktadır (Schwikowski, 2021).

Pandemi sürecinde annelerin ve bebeklerin refahıyla ilgili endişeleri dile getiren sivil toplum kuruluşu Save the Children, genç annelerin eğitiminin etkileneceği ve çoğunun muhtemelen okulu bırakacağı ve bu durumun Güney Afrika'daki birçok genç kızın halihazırda yaşamakta olduğu bir çocuk yoksulluğu döngüsünü sürdüreceğini ifade etmektedir (Schwikowski, 2021). Dolayısıyla genç kızların, pandemi nedeniyle eğitimden uzaklaşmaları ve geri dönememeleri giderek daha fazla erken ve istenmeyen gebelikler ile uğraşmalarına, bu durumda yoksulluk ve eşitsizliğin daha da kötüleştirilmesine ve kazanılan kazanımların gerilemesine neden olacaktır. Ayrıca, okullar yeniden açıldığında, geri dönüşün önündeki engeller arasında kızların okula geri dönme olasılığı, ev içi ve gelir getirici görevler, öğrenme kaybı, sağlık ve güvenlikle ilgili endişeler, yetişkinliğe geçişler, erken evlilik, hamilelik ve yoksulluk gibi nedenlerle eğitime tekrar geri dönme açısından zarar görmelerine neden olacaktır.

Eğitim düzeyi yüksek olan kadın akademisyenler açısından bakıldığında ise, Covid-19 sürecinde ev işlerine ve çocuk bakımına daha fazla zaman ayıran kadınların akademik üretkenlik ve verimliliklerinin düştüğüne dair bulgular bulunmaktadır. Parlak vd. (2021), Covid-19 döneminde Türkiye'deki kadınların aile ve akademik yaşam deneyimlerini cinsiyet rolleri ve eşitsizlikler açısından inceledikleri çalışmalarında pandeminin kadın akademisyenlerin yaşadığı cinsiyet eşitsizlikleri derinleştirdiğini ve akademik kariyerlerini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Covid-19 salgınının başlangıcından bu yana anne olan akademisyenler üzerindeki baskının çok büyük olduğunu gösteren Kasymova vd. (2021), niteliksel verilerin analiz sonucunda kurumsal beklentilerin karşılanmaması ve iş-aile hayatı arasındaki zorluklar sonucunda kadınların akademik üretkenliklerinin nasıl etkilendiğini ve sonuç olarak akademik kurumların bu konuda akademik beklentileri ve gereksinimleri karşılamada karşılaşılan zorlukları ele almışlardır. Görüldüğü gibi kadınların toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle salgın döneminde maruz kaldıkları eşitsizlik, eğitimin her kademesinde farklı boyutlarda farklı etkilerle kendini göstermektedir.

4. Sağlık Hizmetlerine Erişim Yoksunluğu ve Cinsiyete Dayalı Şiddet Deneyimleri

Covid-19 salgını kadınların günlük psikolojik ve fiziksel sağlığı üzerinde orantısız bir etki yaratmıştır. Pandemi sırasında kötüleşen sağlık sistemlerinde Covid-19 ve Covid-19 dışı vakalardan kaynaklanan hastalıkları ve ölümleri önlemek için sağlık hizmetlerine erişimin sağlanması kritik önem taşımıştır. Bu durum toplumsal cinsiyet eşişsizliği açısından bakıldığında kadın ve kızlar açısından daha da vahim sonuçlar doğurmuştur.

Dünyanın farklı bölgelerinde, salgın ile birlikte cinsiyet eşişsizliği konusunda elde edilen kazanımlar tersine dönerken kadınlar üreme hakları ve seçimlerinde ciddi kayıplar yaşamaktadırlar. Salgının başlamasıyla birlikte cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine yönelik kaynaklar başka yöne kaydırılırken, kadınlar doğum kontrol hizmetlerine erişimin kısıtlanması nedeniyle istenmeyen gebelikler ile karşı karşıya kalmışlardır (UN, 2021). Kadın ve kızların bu krizde cinsel sağlıkları ile ilgili sağlık hizmetlerine erişememeleri, istenmeyen ve zorunlu gebelikler, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ve sonuçta güvenli olmayan kürtaj sayısında ciddi bir artışı beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla kadınların ve kız çocuklarının bu süreçte ve sonrasında yaşamları üzerinde bu durumun olumsuz etkileri Őiddetli olacaktır (IPPF, 2020).

Salgın, kamu hizmetlerine, sağlık hizmetlerine ve bireylerin sosyal destek ağlarını oluşturan kurumlara erişimi azalttığı lde, toplumsal etki düzeyinde de negatif yansımalar yaratacaktır. Yardım, koruma ve alternatif arayışları, sosyal koruma hizmetlerinde faaliyetlerin askıya alınması veya azaltılması, sağlık hizmetlerindeki önceliklerin salgın dolayısıyla farklı eylemlere kaydırılması nedeniyle tehlikeye atılmaktadır. Tüm bu faktörler, önceden var olan Şiddet durumlarının kalıcılığına ve ağırlaşmasına neden olmaktadır (Marques, 2020:2). Odak ve kaynak tahsisindeki bu değişiklik, toplumsal cinsiyete dayalı Şiddeti nleme çabalarını da geriletirken kadına yönelik Şiddetin pandemi ile derinleşmesi sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Bulgurcuoğlu & Kkarslan (2021), Covid-19 salgını ile kadına yönelik artan ev içi Şiddeti “mekn”, “sermaye” ve “habitus” bağlamında değerlendirdikleri çalışmalarında, bu süreçte kadına yönelik ev içi Şiddeti artıran risk faktörlerini ve üzüm önerilerini belirtmişlerdir. Çalışmada, kriz durumlarında mevcut politikaları temel alan uygulamaların kadınların da içinde buldukları koşullar dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Covid-19 salgınından önce, dünya çapında her 3 kadın ve kızıdan 1’i, yakın ilişkilerinde istismarcı bir eř tarafından mağdur edilirken, mevcut salgının, kadınlara ve kızlara yönelik aile içi Şiddet vakalarının yayınlığını artırdığına dair bulgular bulunmaktadır. Segin vd. (2022), Türkiye’de son beş yılda kadına yönelik fiziksel, cinsel, ekonomik, duygusal/psikolojik Şiddetin boyutlarının ve Covid-19 salgının etkileri inceledikleri çalışmalarında, 2016 yılına göre 2020 yılında, cinsel, ekonomik ve duygusal/psikolojik Şiddet sıklıklarında artışın olduğu, pandemi sürecinde pandemi öncesine göre tüm Şiddet türlerinin görülme sıklığında artış olduğu vurgulanmıştır. Polisten, kadına yönelik Şiddet yardım hatlarından ve diğer hizmet sağlayıcılardan alınan idari verileri kullanarak ve evrimii aramalardan ve sosyal medya gnderilerinden elde edilen verileri analiz eden UN Women, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik Şiddetin Covid-19’un patlak vermesinden bu yana yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Evde kalma tedbirleri genişledikçe, Şiddet uygulayanlarla aynı ortamda kalan kadınlar kendilerini koruyacak ve yardımcı olacak kaynaklardan da uzaklaşmaktadır. 2020 verilerine Fransa’da ev içi Şiddet %30, Kıbrıs ve Singapur’da yardım hatlarına gelen ağrı %30-33, Arjantin’de ise %25 artarken Kanada, Almanya, İspanya, Birleşik Krallık ve Birleşik Devletlerde Şiddet vakaları ve sığınma talepleri artmıştır (UN, 2020a). UN Women, kapanma tedbirleri ile özellikle kadına yönelik ev içi Şiddetin artmasını Covid-19’a paralel olarak gelişen bir “Gölge Salgın” olarak nitelendirmektedir. Bu krizin ortasında büyüyen Gölge Salgını durdurmak için küresel bir kolektif çabaya dikkat çekmektedir (UN Women, 2021).

UN (2020c), kadın ve kız çocuklarına yönelik her türlü Şiddetin ortadan kaldırılmasına yönelik çabaların yoğunlaştırılması amacıyla hazırlanan raporda, Ebola ve Zika Virüsü salgınlarından elde edilen deneyimlerin, sağlık pandemilerinin ekonomik durum, engellilik, yaş ve cinsiyet dahil olmak üzere mevcut eşişsizlikleri Őiddetlendirdięi belirtilmiştir. Bu durumun kadınların Şiddete maruz kalma riskini artırdığını ve önceki sağlık krizlerinin ardından kadına yönelik Şiddetin de artmaya devam ettiğini ve bu ihmalin Covid-19 sonrasında göz ardı edilmemesi gerektiğine dikkat çekmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde ve son on yılda ABD ve Yeni Zelanda’da yapılan araştırmalarda da bu ülkelerde deprem, kasırga ve sel felaketleri gibi doğal afetlerin ardından aile içi Şiddetin arttığı doğrulanmaktadır (Parkinson & Zara, 2013: s.28). Thurston vd. (2021), doğal afetlerin kadına yönelik Şiddet zerindeki etkilerini küresel anlamda değerlendirmişlerdir. Bu çalışmada; sel, kuraklık, kasırga, deprem gibi doğal afetlerin kadına Şiddet konusu üzerindeki rolü farklı bağlamalarda incelenmiş ve çalışma sonucunda kadına Şiddet olaylarına neden olan tetikleyicilerin arttığı belirtilmiştir. Çalışmada üç temel tetikleyici belirlenmiştir; İlk tetikleyici etki afete maruz kalma, barınma ve geçim kaynağı kaybı, akıl sağlığı sorunları ve travmatik durumlar gibi Şiddet olaylarına yol açabilecek ortamın oluşmasıdır. İkinci tetikleyici etki, denetim, sağlık ve destek hizmetlerinin eksikliği veya erişim zorluğu, aile yapısının zarar görmesi ve toplumdan izole olma gibi durumların artmasıyla Şiddet olaylarının

yaşanabileceği ortamın oluşmasıdır. Üçüncü tetikleyici etki ise toplumsal sorunlar, cinsiyet eşitsizliği ve kötüleşen sosyal normların kadınlara yönelik şiddetin altında yatan etmenleri artırmasıdır.

Küresel bir felaket olan pandemi de tıpkı doğal afetler gibi kadınlar üzerinde olumsuz etkiler yaratmış ve yaratmaya devam edecektir. Pandemi ile birlikte uygulanan sosyal mesafe, izolasyon, evde geçirilen sürenin artması ve finansal kısıtlamalar kadınlara, çocuklara ve ergenlere yönelik aile içi şiddeti de beraberinde getirmiştir. Salgın ile mücadele için alınan kısıtlamalar ve önlemler kadına yönelik şiddet riskini büyük ölçüde artırırken, mücadelede gerekli acil durum önlemleri, ev işleri yüklerinin artması, çocuklara, yaşlılara ve hasta aile üyelerine yönelik bakım dezavantajlı durumda olan kadınların yüklerini daha da artırmıştır. Bu durum, kadınların ve kız çocuklarının insan haklarının yerine getirilmesinin ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin gerçekleştirilmesinin önünde önemli bir engel teşkil etmektedir (UN, 2023).

5. Sonuç

Pandeminin ekonomik yansımaları cinsiyet eşitliği üzerinde gerileyici bir etkiye sahiptir. Pandemi ile kadınların maruz kaldıkları eğitim eksikliği ve ekonomik güvensizlik, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riskini artırmaktadır. Yeterli ekonomik kaynaklara sahip olmayan kadınlar taciz, şiddet, cinsel sömürü ve insan ticareti tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Covid-19 ile mücadelenin beraberinde getirdiği kapanma tedbirleri, sosyal hizmetlere erişimin kısıtlanması, yeni ekonomik sıkıntıların baş göstermesi, kadınları şiddete karşı daha korunmasız bırakmıştır. Kadınların salgın ile yaşadıkları ekonomik kayıp ve eğitimden uzaklaşmaları başta aile içi şiddet olmak üzere kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü şiddetin yoğunlaşmasına neden olmuştur.

Covid-19'un özellikle kadınlar üzerinde ayırıcı bazı etkileri olmuştur. Bunların en önemlisi kadınların sağlık sektöründe orantısız olarak istihdam ediliyor olmasıdır. Salgın döneminde işsizlik ve kadınların kayıt dışı sektörde aşırı temsil edilmesi kırılmalıkların artırmıştır. Ayrıca kadınlar ve kızlar, ekonomik güçlenmeleri üzerinde olumsuz etkileri olan orantısız bakım yükleri üstlenmişlerdir. Covid-19'un kadınlar üzerindeki orantısız etkileri, gelişmekte olan ülkelerde gıda güvenliğinin istikrarını da tehdit etmiştir. Salgın sürecinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddet artmakta, kadınların ve kız çocuklarının ekonomik faaliyetlere katılmaları engellenmektedir. Covid-19 döneminde kızların eğitimi, ekonomide başarılı olmak için ihtiyaç duydukları bilgi ve beceriler erkeklerden daha fazla kesintiye uğramıştır. Bunlara ek olarak miras ve mülk sahipliği düzenlemelerine ilişkin eşitsiz yasalar veya uygulamalar, salgın sırasında kadınların ve kız çocuklarının üzerinde ciddi bir etkiye sahip olmuştur. Bu ve benzeri olumsuzluklardan dolayı Covid-19 sürecinde kadın yoksulluğunun incelenmesi gelecekte yaşanacak benzer durumlar için önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Salgın dönemi ile ilgili yapılan çalışmalar ve saha analizlerinden elde edilen veriler, eğitim ve sağlık alanında kamu ve özel hizmetlere erişimlerin kaybedilmesi kadın ve kızları daha stresli ev ortamlarıyla karşı karşıya bırakmıştır. Bu durum bilişsel ve sosyal duygusal becerileri geliştirme ve kritik sağlık hizmetlerine erişim fırsatlarını gerilediğini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği odağındaki kadın ve kızların sistemden uzaklaşması, eğitim ve sağlık alanındaki gerileme farklı yaş aralığındaki kadın ve kız çocuklarını olumsuz etkileyerek eşitsizliği, yoksulluğu ve istikrarsızlığı daha da artıracaktır. Ülke ekonomisi ve kalkınma için gerekli olan beşerî sermayenin önemi göz önüne alındığında cinsiyete dayalı eğitim uçurumlarını daraltmak ve kadınların resmi işgücü piyasasında kalmalarını ve katılımlarını artırmalarının sağlanması önem arz etmektedir.

Tarih boyunca insanlığın karşılaştığı birçok salgın ile son yaşanan pandemi, dünyanın hala farklı yollarla insanlığı tehdit edecek salgınlar ile doğal afetlerle karşı karşıya kalacağını göstermektedir. Bu nedenle gerek eğitim gerekse de sağlık sistemi açısından zor kazanılan kazanımların kaybedilmemesi adına gelecekte kadınların istihdam, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişiminin önündeki engellerinin kaldırılması gerekmektedir. Daha erişilebilir bir hizmet ağıının oluşturması için resmileştirilmiş ve standartlaştırılmış politikaların tartışılması ve ortak küresel eylemin uygulanmasını gerekmektedir. Salgınla mücadele de ekonomik politikaların toplumsal cinsiyet eşitliği dikkate alınarak yapılması gerekmektedir. Küresel bir iş birliği ve koordinasyon ile kısa vadeli önlemlerin ötesine geçilerek acil durumlara cevap verecek daha güçlü sistemler için büyük yatırımların yapılması önem teşkil etmektedir.

Pandemi, uzaktan eğitim sisteminin her kademedede deneyimlenmesine de neden olmuştur. Bilgi teknolojisinin geliştii bu çağda eğitim sisteminin gelecekte, geleneksel ve uzaktan eğitimin bir kombinasyonu olacağı konusunda önemli görüşler mevcuttur. Bu durumdan önemli bir çıktı elde etmek için kadın ve kızların öğrenme kayıplarını azaltmak ve eğitimden uzaklaşmalarını engellemek amacıyla dijital becerileri artırmaya /geliştirmeye yönelik yatırımlar yapılmalıdır. Dijital becerilerin artırılmasına yönelik çalışmalar kadınların e-ticaret imkanlarıyla tanışmalarına ve finansal açıdan da bağımsızlık kazanmalarına da yardımcı olacaktır.

Hızlı nüfus artışı, iklim değişikliği gibi küresel sorunların yarattığı salgın ve doğal afetlerin daha büyük ve yıkıcı boyutlarda insanlığı tehdit ettiği ve edeceği düşünöldüğünde uygulanacak politikalar sürdürülebilirlik açısından

önem arz etmektedir. Uygulanacak politika ve sosyal koruma programlarının toplumsal cinsiyete duyarlı olacak şekilde tasarlanması yaşanan/yaşanacak afetlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerindeki etkilerini azaltacaktır.

Toplumsal cinsiyete dayalı farkındalık eğitimlerinin gerçekleştirilmesi, kadınların karar alma süreçlerine dâhil edilmesi, toplumsal cinsiyete duyarlı politikalar geliştirilmesi ve kısa ve uzun vadeli politikalar cinsiyete dayalı eşitsizliklerin ortadan kaldırılabilmesi sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşılması açısından önem arz etmektedir.

Kaynakça

ALON, T.M., DOEPKE, M., OLMSTEAD-RUMSEY, J., & TERTILT, T. (2020). The Impact of COVID-19 on Gender Equality, *National Bureau of Economic Research Working Paper No.*, 26947.

BARGAIN O.& AMINJONOV, U. (2021). Poverty and COVID-19 in Africa and Latin America, *World Development*, Volume 142.

BULUNDELL, R., MONICA C. D., ROBERT, J., XIAOWEI, X. (2020), “COVID-19 and Inequalities”, *Fiscal Studies*, vol. 41, no. 2, 291–319.

CUESTA, J., PICO, J. (2020). The Gendered Poverty Effects of the COVID-19 Pandemic in Colombia. *Eur J Dev Res* 32, 1558–1591 (2020). <https://doi.org/10.1057/s41287-020-00328-2>

DANG, H.-A.H. & VIET NGUYEN, C. (2021). Gender Inequality During the COVID-19 Pandemic: Income, Expenditure, Savings, and Job Loss, *World Development*, April 2021.

DARSO, S. (2020), “What is the effect of COVID-19 on girls’ education?”, <https://www.mercycorps.org/blog/COVID-19-effect-girls-education>.

DOUGLAS, K. (2022), Walking Into the Unknown: A Research Journey Through Abuse, Trauma, Motherhood, Poverty, and the Covid Pandemic, *Cultural Studies, Critical Methodologies*, Vol. 22(4) 378–382.

FURCERID., LOUNGANI P., OSTRY J. D. & PIZZUTO P. (2021). Will COVID-19 Have Long-Lasting Effects on Inequality? Evidence from Past Pandemics, *IMF Working Papers*.

HUPKAU C. & PETRONGOLO B. (2020). Work, Care and Gender during the COVID-19 Crisis, *Fiscal Studies*, vol. 41, no. 3, ss. 623–651.

JOI, P. (2022, June 29), “The stark reality of how COVID-19 has worsened global inequality”, https://www.gavi.org/vaccineswork/stark-reality-how-covid-19-has-worsened-global-inequality?gclid=Cj0KCQjwIumhBhCIARIsABO6p-wOxb1k_nwWTcVAVBV6n5fLQTTHme56P_d3911BzXR0ktYqdH4on2IaAhC1EALw_wcB.

KASYMOVA S., JEAN MARIE S. PLACE, DEBORAH L. BILLINGS, VE JESUS D. ALDAPE (2021). Impacts Of The COVID-19 Pandemic on The Productivity of Academics Who Mother, *July, Gend Work Organ*, 28: 419-433.

LAL, S. K. (2021), Rapidly Increasing Poverty by Corona Outbreak, *The Researchers*, Volume VII, Issue I, 11, 43-45.

LEE-KOO, K. (2021), “COVID-19 Is Forcing Millions of Girls Out of School in Asia and the Pacific”, <https://www.globalcitizen.org/en/content/covid-19-girls-education-asia-pacific/>.

LINDE, A., & GONZALES LAYA, A. (2020, May 9). Why Are Women More Than Men Suffering During The COVID-19 Pandemic? Retrieved 12 May 2020, from <https://www.weforum.org/agenda/2020/05/what-the-covid-19-pandemic-tells-us-about-gender-equality/>

MADGAVKAR, A., WHITE, O., KRISHNAN, M., MAHAJAN, D., & AZCUE, X. (2020) “Covid -19 and Gender Equality: Countering The Regressive Effects”, *Mc Kinsey Global Institute*, 1-11.

MARQUES ES, MORAES CLD, HASSELMANN MH, DESLANDES SF, REICHENHEIM ME (2020). Violence Against Women, Children, and Adolescents during the COVID-19 Pandemic: Overview, Contributing Factors, and Mitigating Measures. *Cad Saude Publica*, 36:1-6.

OECD (2020a). OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19), COVID-19: Protecting People and Societies, Version 31 March 2020, <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/covid-19-protecting-people-and-societies-e5c9de1a/>

OECD(2020b). OECD.org.tr. <https://www.oecd.org/coronavirus/en/data-insights/the-pandemic-has-not-improved-things-for-women>

- OECD (2020c). OECD Policy Responses to Coronavirus (COVID-19), Women at The Core of the Fight against COVID-19 Crisis, Version 1st April 2020, <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/women-at-the-core-of-the-fight-against-covid-19-crisis-553a8269/>
- OECD (2020d). <https://www.oecd.org/coronavirus/en/data-insights/young-people-and-women-hit-hard-by-jobs-crisis>
- PARKINSON D., ZARA C. (2013). The Hidden Disaster: Domestic Violence in the Aftermath of Natural Disaster. *Aust J Emerg Man*, 28:28-35.
- PARLAK S, ÇELEBİ C. O., ÖKSÜZ G. F. (2021). Gender Roles during COVID-19 Pandemic: The Experiences of Turkish Female Academics. *Gend Work Organ*, 28:461–483.
- SEÇGİN, L., ARSLAN, T., & TARI SELÇUK, K. (2022). Türkiye’de Son Beş Yılda Kadına Yönelik Şiddet: Covid-19 Pandemisinin Etkisi, *Atf Cite Humanistic Perspective*, 4 (1),28-43. <https://doi.org/10.47793/hp.1025470>.
- SCHWIKOWSKI M. (2021). “Africa: Covid Lockdowns Blamed For Increase In Teenage Pregnancies”, <https://www.dw.com/en/africa-covid-lockdowns-teenage-pregnancy-increase/a-59166242>
- ILO (2021). ILO Monitor: COVID-19 and The World of Work. Seventh Edition Updated Estimates and Analysis, 25 January 2021. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_767028.pdf
- IPPF (2020). “Contraception and COVID-19: Disrupted Supply and Access”, <https://www.ippf.org/blogs/contraception-and-covid-19-disrupted-supply-and-access>
- THURSTON AM, STÖCKL H, RANGANATHAN (2021). M. Natural Hazards, Disasters And Violence Against Women And Girls: A Global Mixed-Methods Systematic Review. *BMJ Global Health* 2021;6:e004377. doi:10.1136/bmjgh-2020-00437
- UN (2020a). “Policy Brief: The Impact of Covid-19 on Women”, https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_oncovid_impact_on_women_9_april_2020.pdf
- UN (2020b). “Covid-19 and its economic toll on Women: The story behind the numbers”, <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/9/feature-covid-19-economic-impacts-on-women>
- UN (2020c). “Intensification of Efforts to Eliminate all Forms of Violence against Women and Girls”, <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/07/a-75-274-sg-report-ending-violence-against-women-and-girls>
- UN (2021). “As Covid-19 Pushes 47 Million Women, Girls into Extreme Poverty”, Secretary-General Calls for Upholding Reproductive Health Rights, in World Population Day Message., <https://www.un.org/press/en/2021/sgsm20822.doc.htm>
- UN (2023). “Ending Violence Against Women and Girls”, Sustainable Development Goals, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/ending-violence-against-women-and-girls/>
- UN Women (2021). “Measuring the Shadow Pandemic: Violence against women during Covid-19”, <https://data.unwomen.org/sites/default/files/documents/Publications/Measuring-shadow-pandemic.pdf>
- WAHAB G. M. ABDUL (2022). Teenage Marriage, Pregnancy and High School Dropout Rate during Covid -19 in the Slum Area of Rajshahi City, Bangladesh, *Asian Journal of Sociological Research* 6 (2): 26-32, 2022; Article no.AJSR.786
- ZULAIKA G, et al. (2022). *BMJ Global Health*, Impact of Covid-19 Lockdowns on Adolescent Pregnancy and School Dropout among Secondary Schoolgirls in Kenya, doi:10.1136/bmjgh-2021-007666